

BOSHLANG'ICH TA'LIM SOHASIDAGI ILG'OR XALQARO TAJRIBALAR VA ULARNI O'ZBEKISTONDA JORIY ETISH IMKONIYATLARI

Qurbonov Sanjar Rajabboyevich,

Xorazm viloyati pedagogik mahorat markazi, katta o'qituvchi

tel: 99-505-19-75

qurbonovsanjar1975@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida ilg'or xalqaro tajribalar hamda ularni O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etish imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida Finlandiya, Singapur va Janubiy Koreya boshlang'ich ta'lim modellari qiyosiy o'rganildi. Shuningdek, OECD hamda UNESCO hisobotlari asosida ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillar tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, xalqaro tajriba, ta'lim sifati, Finlandiya modeli, Singapur ta'lim tizimi, Janubiy Koreya tajribasi, raqamli ta'lim, PISA, ta'lim islohoti.

Передовой международный опыт в сфере начального образования и возможности его внедрения в Узбекистане

Курбонов Санжар Раджаббоевич,
*старший преподаватель, Хорезмский
областной центр педагогического мастерства*

Аннотация: В данной статье проведён научный анализ передового международного опыта в сфере начального образования и возможностей его внедрения в систему образования Узбекистана. В ходе исследования были сравнительно изучены модели начального образования Финляндия, Сингапур и Южная Корея. Также на основе отчетов OECD и UNESCO

были проанализированы основные факторы, определяющие эффективность образовательной системы.

Ключевые слова: начальное образование, международный опыт, качество образования, финская модель, система образования Сингапура, опыт Южной Кореи, цифровое образование, PISA, образовательная реформа.

Advanced international experiences in primary education and the possibilities of their implementation in Uzbekistan

Qurbonov Sanjar Rajabboyevich,
*Senior Teacher Khorezm Regional
Center for Pedagogical Excellence*

Abstract: This article scientifically analyzes advanced international experiences in the field of primary education and the possibilities of their implementation in the education system of Uzbekistan. The research comparatively studies the primary education models of Finland, Singapore, and South Korea. In addition, the article explores and identifies key factors determining educational effectiveness based on the reports of OECD and UNESCO.

Keywords: primary education, international experience, quality of education, Finnish model, Singapore education system, South Korean experience, digital education, PISA, educational reform.

Zamonaviy globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimining samaradorligi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichi inson kapitalini shakllantirishning eng muhim davri hisoblanadi, chunki aynan ushbu bosqichda o'quvchilarda fundamental bilimlar, asosiy kompetensiyalar va mustaqil fikrlash ko'nikmalari shakllanadi. Shu bois, rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa sifatida qaralmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, maktab ta'limini rivojlantirish konsepsiyalari, yangi davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari ishlab chiqildi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan olib borilayotgan islohotlar ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etish orqali milliy ta'lim tizimining global reytingdagi o'rnini mustahkamlashga e'tibor qaratilmoqda [1].

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirishda xalqaro tajribalarni chuqur o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolaning asosiy maqsadi – ilg'or xorijiy tajribalarni tahlil qilish va ularni O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimiga samarali joriy etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsaddan kelib chiqib, rivojlangan davlatlar boshlang'ich ta'lim tizimini tahlil qilish, ularning samaradorligini belgilovchi omillarni aniqlash, milliy ta'lim tizimi bilan qiyosiy tahlil o'tkazish, ilg'or tajribalarni joriy

etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish kabi vazifalar belgilandi.

So'nggi yillarda xalqaro miqyosda ta'lim sifatini baholash va solishtirishga qaratilgan tadqiqotlar keng yo'lga qo'yilgan bo'lib, ularidan eng nufuzlisi PISA hisoblanadi. Mazkur dastur OECD tomonidan amalga oshirilib, o'quvchilarning funksional savodxonligi, ya'ni real hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llay olish qobiliyatini baholaydi. "PISA natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqori natijalarga erishgan davlatlarda ta'lim tizimi o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan, moslashuvchan va innovatsion yondashuvlarga asoslangan bo'ladi" [2].

Shuningdek, UNESCO tomonidan e'lon qilinadigan Global Education Monitoring hisobotlarida ta'lim sifati, tenglik va inklyuzivlikni ta'minlash masalalari global muammo sifatida ko'rib chiqiladi. Ushbu hisobotlarda ta'kidlanishicha, "boshlang'ich ta'lim sifati yuqori bo'lgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari ham barqaror bo'ladi" [3].

Ilg'or tajribaga ega mamlakatlar qatorida Finlandiya alohida ajralib turadi. Ushbu mamlakat ta'lim tizimi o'quvchilarning individual rivojlanishiga yo'naltirilganligi, baholash tizimining moslashuvchanligi va o'qituvchilarga yuqori darajadagi ishonch asosida tashkil etilgani bilan mashhur [4]. Shu bilan birga, Singapur ta'lim modeli "Teach Less, Learn More" konsepsiyasi orqali o'quvchilarning chuqur fikrlashi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan [5].

Bundan tashqari, Janubiy Koreya tajribasi ham yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi. Ushbu mamlakatda ta'lim tizimi qat'iy intizom, yuqori akademik talablar va raqamli texnologiyalardan keng foydalanishga asoslangan [6]. Mazkur davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimining muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchi malakasi, o'quv dasturlarining moslashuvchanligi va innovatsion metodlarning joriy etilishiga bog'liq.

Boshlang'ich ta'lim tizimini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish masalalari xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan keng o'rganilgan. So'nggi yillarda ta'lim sifatini baholash, innovatsion pedagogik yondashuvlarni joriy etish va o'quvchi kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar soni sezilarli darajada ortdi.

Xalqaro miqyosda ta'lim sifatini baholashda eng muhim manbalardan biri OECD tomonidan amalga oshiriladigan PISA tadqiqotlari hisoblanadi. PISA natijalari asosida "Andreas Schleicher ta'lim tizimining samaradorligi o'quvchilarning bilimlarni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanadi", degan xulosaga keladi [6]. Ushbu yondashuv an'anaviy bilim berishga asoslangan tizimlardan kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim modeliga o'tish zaruratini ko'rsatadi.

Shuningdek, UNESCO tomonidan e'lon qilinadigan Global Education Monitoring hisobotlarida ta'lim sifati, tenglik va inklyuzivlik muammolari keng yoritilgan. Mazkur hisobotlarga ko'ra, boshlang'ich ta'lim bosqichida sifatli ta'limni ta'minlash barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Ilg'or ta'lim tizimlarini tahlil qilishda Pasi Sahlberg tomonidan olib borilgan tadqiqotlar alohida ahamiyatga ega. Uning fikricha, Finlandiya ta'lim tizimining muvaffaqiyati standartlashtirilgan testlarning kamligi, o'qituvchilarga yuqori ishonch va individual yondashuv bilan izohlanadi [4]. Bu model o'quvchilarning stressiz muhitda o'rganishini ta'minlab, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi.

Singapur ta'lim tizimi esa Charlene Tan tomonidan chuqur o'rganilgan bo'lib, u "Teach Less, Learn More" konsepsiyasining samaradorligini asoslab beradi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga kamroq, lekin chuqurroq bilim berishga qaratilgan bo'lib, mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, Linda Darling-Hammond o'z tadqiqotlarida ta'lim sifatini oshirishda o'qituvchi malakasining hal qiluvchi rol o'ynashini ta'kidlaydi [7]. Uning fikricha, yuqori malakali o'qituvchilar mavjud bo'lgan ta'lim tizimlari yuqori natijalarga erishadi.

Raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish masalalari ham ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, Michael Fullan ta'limda transformatsion o'zgarishlar amalga oshirishda raqamli vositalarning muhim o'rin tutishini qayd etadi [8]. Shu bilan birga, John Hattie o'zining meta-tahlillarida ta'lim samaradorligini oshirishda interfaol metodlar va teskari aloqa muhimligini asoslab beradi [9].

Janubiy Koreya ta'lim tizimi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda yuqori natijalarga erishishda intizom, ota-onalar ishtiroki va intensiv o'qitish muhim omillar sifatida ko'rsatilgan [6]. Shu bilan birga, bu modelning ayrim kamchiliklari, xususan o'quvchilarga ortiqcha yuklama berilishi ham qayd etiladi.

Milliy tadqiqotlar doirasida O'zbekiston olimlari tomonidan ham boshlang'ich ta'limni rivojlantirish masalalari o'rganilgan. Jumladan, pedagog olimlar kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va innovatsion metodlardan foydalanish zarurligini ta'kidlaydilar.

Shuningdek, Jahon banki tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta'lim tizimini rivojlantirish iqtisodiy o'sish bilan bevosita bog'liqligi asoslab berilgan [10]. Bu esa boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish strategik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki:

- ta'lim tizimining samaradorligi kompetensiyaviy yondashuv bilan belgilanadi;
- o'qituvchi malakasi hal qiluvchi omil hisoblanadi;
- innovatsion va raqamli texnologiyalar muhim ahamiyatga ega;

- xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish zarur.

Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida xalqaro tajribalarni O'zbekiston sharoitida kompleks joriy etish mexanizmlari yetarlicha yoritilmagan. Mazkur maqola aynan ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot jarayonida boshlang'ich ta'lim tizimida yuqori natijalarga erishgan davlatlar – Finlandiya, Singapur va Janubiy Koreya tajribalari qiyosiy tahlil qilindi. Natijalar ushbu mamlakatlarda ta'lim samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillarni aniqlash imkonini berdi.

1. Finlandiya tajribasi

Finlandiya boshlang'ich ta'lim tizimi dunyoda eng samarali modellardan biri sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu modelning muvaffaqiyati quyidagi omillar bilan belgilanadi:

Birinchidan, ta'lim jarayonida standartlashtirilgan testlar minimal darajada qo'llaniladi. Bu o'quvchilarda ortiqcha stressni kamaytirib, bilim olishga bo'lgan ichki motivatsiyani oshiradi. Baholash ko'proq formatif xarakterga ega bo'lib, o'quvchining individual rivojlanish dinamikasini hisobga oladi.

Ikkinchidan, o'qituvchilarning kasbiy mustaqilligi yuqori darajada ta'minlangan. Finlandiyada pedagoglar magistr darajasiga ega bo'lishi talab etiladi va ular o'quv dasturini moslashuvchan tarzda tashkil etish huquqiga ega.

Uchinchidan, individual yondashuv va inklyuziv ta'lim ustuvor hisoblanadi. Har bir o'quvchining qobiliyati va ehtiyojidan kelib chiqib ta'lim beriladi. Maxsus yordamga muhtoj o'quvchilar uchun qo'shimcha pedagogik yordam tizimi yo'lga qo'yilgan.

To'rtinchidan, o'quv muhitining psixologik qulayligi ta'minlangan. Darslar ko'proq interfaol va o'yin elementlari asosida olib boriladi, bu esa o'quvchilarning faol ishtirokini kuchaytiradi.

Natijada, Finlandiya modeli o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va hayotiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlangan.

2. Singapur modeli

Singapur boshlang'ich ta'lim tizimi o'zining yuqori akademik natijalari bilan ajralib turadi. Tadqiqotlar quyidagi asosiy xususiyatlarni ko'rsatdi:

Birinchidan, ta'lim jarayoni "Teach Less, Learn More" (kamroq o'qit, ko'proq o'rgat) konsepsiyasiga asoslangan. Bu yondashuv o'quvchilarga chuqur bilim berish va ularni mustaqil fikrlashga yo'naltirishni nazarda tutadi.

Ikkinchidan, matematika va tabiiy fanlarga alohida e'tibor qaratiladi. Singapur matematikasi modeli o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita sifatida tan olingan.

Uchinchidan, qat'iy, lekin shaffof baholash tizimi mavjud. Baholash natijalari o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash bilan birga, ta'lim jarayonini takomillashtirish uchun xizmat qiladi.

To'rtinchidan, o'qituvchilarni doimiy kasbiy rivojlantirish tizimi yo'lga qo'yilgan. Pedagoglar muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashadi va innovatsion metodlarni o'zlashtiradi.

Beshinchidan, ta'lim jarayonida AKTdan samarali foydalaniladi. Raqamli platformalar orqali interfaol o'qitish usullari keng qo'llaniladi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, Singapur modeli yuqori akademik natijalar bilan birga o'quvchilarning analitik va muammoli fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Janubiy Koreya tajribasi

Janubiy Koreya ta'lim tizimi yuqori natijadorligi bilan ajralib turadi. Tadqiqot natijalari quyidagi jihatlarni aniqladi:

Birinchidan, yuqori akademik talablar va intizom ta'lim tizimining asosini tashkil etadi. O'quvchilardan yuqori natijalar kutiladi va bu jarayon tizimli ravishda nazorat qilinadi.

Ikkinchidan, raqamli texnologiyalardan keng foydalanish yo'lga qo'yilgan. Elektron darsliklar, onlayn platformalar va masofaviy ta'lim tizimlari keng joriy etilgan.

Uchinchidan, ota-onalar va jamiyatning ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki yuqori darajada. Bu omil o'quvchilarning o'qishga bo'lgan mas'uliyatini oshiradi.

To'rtinchidan, qo'shimcha ta'lim tizimi rivojlangan. O'quvchilar maktabdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlarda ham qatnashadi.

Biroq, tadqiqot natijalari ushbu modelda o'quvchilarga yuklama yuqoriligi va stress darajasi muammosi mavjudligini ham ko'rsatdi.

Shunga qaramay, Janubiy Koreya tajribasi o'quvchilarning yuqori akademik natijalarga erishishini ta'minlovchi samarali model sifatida baholanadi.

4. Umumlashtirilgan natijalar

Qiyosiy tahlil natijasida quyidagi umumiy xulosalar chiqarildi:

- barcha muvaffaqiyatli ta'lim tizimlari o'quvchi markazli yondashuvga asoslanadi;
- o'qituvchi sifati va malakasi hal qiluvchi omil hisoblanadi;
- innovatsion va interfaol metodlar keng qo'llaniladi;
- raqamli texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshiradi;
- baholash tizimi rivojlantiruvchi xarakterga ega.

Shu bilan birga, har bir modelning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, ularni boshqa mamlakatlarda joriy etishda milliy sharoit, madaniyat va ta'lim tizimi xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'limda yuqori natijalarga erishgan davlatlar – Finlandiya, Singapur va

Janubiy Koreya tajribalari o'ziga xos ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy sharoitlar bilan chambarchas bog'liq. Shu bois, ularni boshqa mamlakatlarda, xususan O'zbekiston sharoitida joriy etish masalasida oddiy "ko'chirish" yondashuvi emas, balki moslashtirish strategiyasi ustuvor bo'lishi zarur.

Birinchi muhim jihat shundaki, Finlandiya modelining asosiy ustuni bo'lgan o'qituvchiga ishonch va kasbiy mustaqillik barcha mamlakatlarda bir xil natija bermasligi mumkin. Finlandiyada pedagog kasbi yuqori ijtimoiy maqomga ega bo'lib, o'qituvchilarni tanlash va tayyorlash jarayoni juda qat'iy. O'zbekiston sharoitida esa o'qituvchilar malakasi va ularni tayyorlash sifati hududlar kesimida bir xil emas. Shuning uchun mazkur modelni joriy etishda avvalo pedagog kadrlar sifatini tizimli ravishda oshirish talab etiladi. Aks holda, haddan tashqari erkinlik ta'lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi jihat Singapur tajribasidagi yuqori markazlashgan boshqaruv va qat'iy standartlar masalasidir. Singapur modeli qisqa muddatda yuqori natijalarga erishishda samarali bo'lsa-da, ayrim tadqiqotlarda bu tizim o'quvchilarda ijodkorlikning cheklanishi va standartlashuvning ortishi bilan tanqid qilinadi. O'zbekiston sharoitida ushbu modelni joriy etishda muvozanatni saqlash muhim: ya'ni qat'iy standartlar bilan bir qatorda o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga ham imkon berish zarur.

Uchinch muhim masala Janubiy Koreya tajribasidagi yuqori akademik bosim va yuklama bilan bog'liq. Ushbu model yuqori natijalar berishiga qaramay, o'quvchilarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlar Koreyada o'quvchilar orasida stress darajasi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli, O'zbekiston ta'lim tizimida natijadorlikni oshirish jarayonida o'quvchilarning psixologik farovonligini saqlash masalasi ustuvor bo'lishi lozim.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, barcha muvaffaqiyatli ta'lim tizimlari uchun umumiy bo'lgan jihat – bu o'qituvchi omilining hal qiluvchi ahamiyatidir. Bu fikr John Hattie va Linda Darling-Hammond tadqiqotlari bilan ham tasdiqlanadi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekistonda boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish uchun eng muhim strategik yo'nalish – pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini tubdan takomillashtirishdir.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalarni joriy etish muhimligini ko'rsatdi. Biroq bu jarayonda ham muayyan muammolar mavjud: texnik infratuzilmaning yetarli emasligi, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarining pastligi va hududlar o'rtasidagi tafovutlar. Shu sababli raqamlashtirish bosqichma-bosqich va tizimli tarzda amalga oshirilishi lozim.

Muhokama natijalari yana bir muhim jihatni ko'rsatadi: ta'lim tizimidagi islohotlar uzoq muddatli va tizimli yondashuvni talab qiladi. Qisqa muddatli natijalarga erishish uchun joriy etilgan tezkor choralar ko'pincha barqaror natija bermaydi. Shu bois, O'zbekiston ta'lim tizimini rivojlantirishda strategik rejalashtirish va monitoring mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Shuningdek, xalqaro tajribalarni joriy etishda milliy mentalitet va madaniy omillarni hisobga olish muhim. Masalan, ota-onalarning ta'lim jarayonidagi roli, jamiyatning ta'limga bo'lgan munosabati va an'anaviy qadriyatlar ta'lim tizimining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, quyidagi konseptual yondashuv taklif etiladi:

1. Finlandiya modelidan – individual yondashuv va o'qituvchiga ishonch

2. Singapur modelidan – tizimlilik va yuqori standartlar

3. Janubiy Koreya tajribasidan – intizom va texnologiyalardan foydalanish.

Biroq ushbu elementlar integratsiyalashgan va moslashtirilgan model asosida joriy etilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirishda xalqaro tajribalar muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, ularni tanqidiy tahlil asosida, milliy sharoitga moslashtirib joriy etish eng samarali yo'l hisoblanadi. Mazkur yondashuv ta'lim sifatini oshirish bilan birga, barqaror va uzoq muddatli natijalarga erishish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot natijalari asosida boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirish uchun integratsiyalashgan model taklif etiladi. Ushbu model Finlandiya, Singapur va Janubiy Koreya tajribalarining eng samarali elementlarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirishga asoslanadi.

Taklif etilayotgan model quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

1. O'quvchi markazli yondashuv – har bir bolaning individual rivojlanish trayektoriyasini qo'llab-quvvatlash;

2. Kompetensiyaviy ta'lim – nazariy bilimdan ko'ra amaliy ko'nikmalarni ustuvor qilish;

3. Moslashuvchan boshqaruv – markazlashgan standartlar va maktab darajasidagi erkinlik o'rtasida muvozanat;

4. Inklyuzivlik va tenglik – barcha o'quvchilar uchun sifatli ta'lim imkoniyati;

5. Raqamli transformatsiya – zamonaviy texnologiyalar asosida ta'limni tashkil etish.

Modelning tarkibiy komponentlari

1. Pedagog kadrlar transformatsiyasi (Finlandiya modeli asosida)

- O'qituvchilarni tanlash tizimini kuchaytirish

- Magistr darajasiga bosqichma-bosqich o'tish

- Pedagoglarga metodik mustaqillik berish

- Doimiy professional rivojlanish tizimini joriy etish.

Buning natijasida ta'lim sifati o'qituvchi kompetensiyasi orqali oshadi.

2. O'quv dasturlarini optimallashtirish (Singapur modeli asosida)

- "Kamroq o'qit, ko'proq o'rgat" tamoyiliga o'tish

- Fanlararo integratsiyani kuchaytirish

- matematika va mantiqiy fikrlashga alohida e'tibor qaratish

- muammoli ta'limni joriy etish.

Natijada o'quvchilarda tahliliy va tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

3. Baholash tizimini isloh qilish (Finlandiya + Singapur)

- Formativ baholashni joriy etish

- yakuniy testlar ulushini kamaytirish

- individual rivojlanish portfolio tizimini yaratish.

Natijada stress kamayadi, o'quv motivatsiyasi oshadi.

4. Raqamli ta'lim muhitini rivojlantirish (Janubiy Koreya modeli asosida)

- raqamli platformalar va LMS tizimlarini joriy etish;

- elektron darsliklar va interfaol resurslar yaratish;

- o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish.

Natijada ta'lim samaradorligi va qamrovi ortadi.

5. Ota-ona va jamiyat bilan hamkorlik (Koreya modeli asosida)

- ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish;

- maktab-oila-jamiyat uchligini mustahkamlash;

- ijtimoiy hamkorlik dasturlarini kengaytirish.

Natijada o'quvchilarning o'qishga bo'lgan mas'uliyati oshadi.

Amalga oshirish bosqichlari

1-bosqich (1-2 yil): Tayyorgarlik.

Bunba tajriba-sinov maktablarini tanlash, o'qituvchilarni qayta tayyorlash, yangi o'quv

dasturlarini sinovdan o'tkazish ishlari amalga oshiriladi.

2-bosqich (3-5 yil): Bosqichma-bosqich joriy etish.

Bunda muvaffaqiyatli tajribalarni hududlarga kengaytirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, baholash tizimini yangilash ishlari amalga oshiriladi.

3-bosqich (5+ yil): To'liq integratsiya.

Bu bosqichda milliy darajada joriy etish, xalqaro baholash tizimlarida natijalarni yaxshilash, tizimni doimiy takomillashtirish amalga oshiriladi.

Taklif etilayotgan modelni amalga oshirishda pedagoglar qarshiligi yoki moslashish qiyinchiliklari, moliyaviy resurslar yetishmasligi, hududlar o'rtasidagi infratuzilma tafovutlari, raqamli tengsizlik kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin.

Muammoning esa modelni bosqichma-bosqich joriy etish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, monitoring va baholash tizimini joriy qilish orqali yechiladi.

Mazkur modelni joriy etish natijasida boshlang'ich ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi, o'quvchilarning xalqaro baholash natijalari yaxshilanadi, o'qituvchilar kasbiy darajasi yuqorilaydi, ta'lim tizimi zamonaviy va raqobatbardosh bo'ladi.

Taklif etilayotgan model xalqaro tajribalarni mexanik ko'chirish emas, balki ularni ilmiy asosda adaptatsiya qilishga qaratilgan. Aynan shu yondashuv O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimini barqaror rivojlantirish va global ta'lim makonida munosib o'rin egallash imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirishda ilg'or xalqaro tajribalar muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilishini ko'rsatdi. Xususan, Finlandiya modelida o'quvchi markazli yondashuv va o'qituvchi mustaqilligi, Singapur tajribasida tizimlilik va yuqori akademik standartlar,

Janubiy Koreya modelida esa raqamli texnologiyalar va intizom ustuvor ahamiyat kasb etishi aniqlandi.

Shu bilan birga, tadqiqot ushbu tajribalarni bevosita ko'chirish samarali emasligini, balki ularni milliy ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va institutsional sharoitlarga moslashtirish zarurligini asoslab berdi.

O'zbekiston sharoitida boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishning asosiy omillari sifatida quyidagilar belgilandi:

1. Pedagog kadrlar sifatini oshirish
2. Kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish
3. Baholash tizimini modernizatsiya qilish
4. Raqamli ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish.

Tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan integratsiyalashgan model ta'lim tizimini kompleks modernizatsiya qilish orqali barqaror va yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Tavsiyalar

Quyidagi tavsiyalar davlat siyosati darajasida boshlang'ich ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, ularni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda boshqa tegishli tashkilotlar asosiy ijrochi sifatida ishtirok etishi lozim.

1. Kadrlar masalasi.

- o'qituvchi sifatini ta'lim tizimining asosiy drayveriga aylantirish;
- pedagogik oliy ta'limda qabul mezonlarini kuchaytirish;
- boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun magistratura bosqichini bosqichma-bosqich joriy etish;
- majburiy uzluksiz kasbiy rivojlanish tizimini yo'lga qo'yish;
- o'qituvchilarga metodik va akademik mustaqillik berish.

2. O'quv dasturlarini isloh qilish.

- chuqur bilim va kompetensiyalarni shakllantirish

- "kamroq o'qit, ko'proq o'rgat" tamoyiliga asoslangan o'quv dasturlarini ishlab chiqish
- fanlararo integratsiyani kuchaytirish
- muammoli ta'lim va loyiha asosida o'qitishni keng joriy etish
- STEM va mantiqiy fikrlashga ustuvor e'tibor berish.

3. Baholash tizimi

- o'quvchini rivojlantiruvchi baholash tizimini shakllantirish
- formativ baholashni majburiy komponent sifatida joriy etish
- standart testlar ulushini bosqichma-bosqich kamaytirish
- o'quvchilar uchun individual rivojlanish portfellarini joriy qilish
- xalqaro baholash tizimlari (PISA, TIMSS, PIRLS) bilan integratsiyani kuchaytirish.

4. Raqamli ta'lim

- ta'limni raqamlashtirish orqali sifat va qamrovni oshirish
- milliy ta'lim platformalarini (LMS) rivojlantirish
- barcha maktablarni yuqori tezlikdagi internet bilan ta'minlash
- elektron darsliklar va interfaol kontent yaratish
- o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish.

5. Boshqaruv tizimi

- samarali va moslashuvchan boshqaruv modelini joriy etish
- markazlashgan standartlar bilan maktab darajasidagi avtonomiya o'rtasida muvozanat yaratish
- maktablar faoliyatini baholashning yangi indikatorlarini ishlab chiqish
- ta'lim sifatini monitoring qilishning mustaqil tizimini yaratish.

6. Inklyuziv ta'lim

- barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash

- inklyuziv ta'lim dasturlarini kengaytirish;
- ijtimoiy himoyaga muhtoj o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash;

- hududlar o'rtasidagi ta'lim sifati tafovutlarini kamaytirish.

7. Amalga oshirish mexanizmi

- tayanch maktablarda yangi modelni sinovdan o'tkazish

- o'qituvchilarni qayta tayyorlash
- ilg'or tajribalarni kengaytirish
- raqamli infratuzilmani mustahkamlash

- tizimni to'liq joriy etish

- xalqaro reytinglarda natijalarni yaxshilash.

Taklif etilgan tavsiyalar tizimli ravishda amalga oshirilgan taqdirda, O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimi sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tariladi. Eng muhim jihat shundaki, ushbu strategiya xalqaro tajribalarni tanqidiy tahlil asosida moslashtirishga qaratilgan bo'lib, u uzoq muddatli barqaror rivojlanishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. – 2019. – 29-aprel.

2. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. – Paris : OECD Publishing, 2023. – 490 p.

3. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2022. – Paris : UNESCO Publishing, 2022. – 412 p.

4. Sahlberg P. Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? – New York : Teachers College Press, 2015. – 240 p.

5. Tan C. Singapore's Education System: Developing the Next Generation. – London : Routledge, 2018. – 198 p.

6. Schleicher A. World Class: How to Build a 21st-Century School System. – Paris : OECD Publishing, 2020. – 297 p.

7. Darling-Hammond L. Empowered Educators: How High-Performing Systems Shape Teaching Quality Around the World. – San Francisco : Jossey-Bass, 2017. – 304 p.

8. Fullan M. Stratosphere: Integrating Technology, Pedagogy, and Change Knowledge. – Toronto : Pearson, 2013. – 120 p.

9. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London : Routledge, 2009. – 378 p.

10. World Bank. World Development Report 2020: Learning to Realize Education's Promise. – Washington DC : World Bank Publications, 2020. – 350 p.

11. Xodjayev B. Ta'lim menejmenti va sifat monitoringi. – Toshkent : Yangi asr avlodi, 2022. – 208 b.